

Posudek oponenta disertační práce **Mgr. et Mgr. Jany Draberové**

**Vnímaná akademická účinnost žáků středních škol
předkládané v roce 2018 na Katedře psychologie**

Stručná charakteristika práce a její stručné zhodnocení

Jde o teoreticko-výzkumnou práci s rozsahem 112 stran textu, s pečlivě vybranými přílohami a adekvátním bibliografickým seznamem. Věnována je tématu, důležitému pro pedagogickou psychologii i další edukační vědy. Empirický výzkum je zaměřen na tvorbu metodologického a diagnostického nástroje (dotazník) pro měření vnímané akademické účinnosti žáků. Výsledky výzkumu představují zřetelný vklad pro rozvoj oboru psychologie, současně však mohou mít vliv i na praktickou činnost učitelů.

Pozice, z které text disertační práce hodnotím

Je to pozice edukačních věd: specializuji se na didaktickou problematiku, především pro oblast druhého stupně základních škol a škol středních. Téma vnímané akademické účinnosti vidím jako podstatné nejen pro pedagogickou psychologii, ale i pro oblast mé specializace. Souvisí to s proměnou klíčových konceptů didaktiky: jestliže je vyučovací činnost charakterizována jako vytváření podmínek (příležitostí) pro učební aktivitu žáků, je v této souvztažnosti přirozeně akcentována pozornost k faktorům, které ovlivňují žákovu učení. A jak potvrzuje i autorka v úvodu, znalost těchto faktorů může napomoci úpravě postupů v učitelově činnosti.

Aktuálnost tématu a zaměření disertační práce

Koncept vnímané akademické účinnosti se stává konceptem v psychologickém a pedagogickém diskurzu konceptem poměrně známým: tato znalost však prozatím nebyla dostatečně podpořena tvorbou výzkumných nástrojů. Autorka zaměřením své disertace na měření vnímané akademické účinnosti napomáhá jak dalšímu výzkumu dané tematiky, tak účelům spojeným se školní praxí. Za důležité považuji zaměření na žáky středních škol a souhlasím s důvody, které uvádí autorka, tj. prozatímni menší pozornost tomuto stupni vzdělávání. To, že autorka sbírá data u žáků všech jejich druhů středních škol – gymnázií, středních odborných škol a učilišť – neodčिňuje pouze „dluh“ zájmu výzkumníků o tento terén, ale vytváří prostor i pro komparace, které mohou mít přesahy k školní pedagogice a psychologii těchto tří institucí.

Struktura textu a linka výkladu problematiky

Mgr. Jana Draberová si zvolila teoreticko-empirický typ své disertační práce. Text má vzhledem k cíli práce jasnou a přehlednou strukturu. Po úvodu, v kterém je zdůvodněna volba tématu a zaměření práce následuje část teoretická: obsahuje rámec problematiky – představení sociálně kognitivní teorie a vnímané osobní účinnosti a blízkých konceptů (A. Bandura a pro edukační prostředí F. Pajares), dále pak vymezení jádrového konceptu – vnímané akademické účinnosti. Přehlednosti problematiky napomáhá členění textu v teoretické části, které nabízí zřetelnou provázanost se zaměřením části empirické, s oblastmi sledovanými ve výzkumu.

Autorka nás problematikou spolehlivě provází: slouží k tomu mj. i úvodní odstavce kapitol, v kterých nabízí zaměření textu v dané části. Můžeme sledovat linku výkladu bez nadbytečných odboček, zároveň však autorka vybrané aspekty problematiky představuje s pečlivostí (např. otázky překladu termínu self-efficacy, důkladná analýza klíčového konceptu vnímané osobní účinnosti a vnímané akademické účinnosti, vymezení vůči obdobným konceptům, dosavadní výzkumy problematiky a problematika měření VAÚ).

Empirická část je uvedena jasně stanoveným cílem výzkumu (a dvěma dílčími cíli), ověřovány jsou tři hypotézy (vždy s nulovou a alternativní variantou): ke korelaci VAÚ a školní známky, ke korelaci VAÚ a odhadu zvládnutí náročné školní situace, ke korelaci VAÚ a prožívaných emocí v náročných školních situacích. Tvorba dotazníku, která navazuje na předchozí dotazník vytvořený autorkou, je kvalitně popsána a jeho proměna je argumentována. Obdobně kvalitně je popsán i proces sběru dat včetně zdůvodnění vzorku. Pečlivě je popsán postup zpracování dat z celkem 1717 dotazníků ze všech krajů ČR (položková analýza, faktorová analýza) a procesy ověřující reliabilitu a validitu u obou dotazníků (pro český jazyk i matematiku).

V empirické části autorka představuje i souvislosti mezi VAÚ a několika proměnnými: specifikou předmětu (ČJ, matematika), genderu, typu školy, věkem a studovaným ročníkem, specifickými poruchami učení a chování, hodnocením školního předmětu, s vnějším hodnocením VAÚ. Zjištění v daných souvislostech vyústilo do popisu tvorby norem.

Kapitola Diskuse je přehledně členěna a poskytuje účelné srovnání postupů i výsledků vlastního výzkumu i výzkumů jiných autorů našich i zahraničních, autorka kriticky hodnotí limity vlastního výzkumu ve vztahu k tvorbě kvalitního nástroje. Závěry, které se týkají přínosu pro praxi a výzkum, jsou tak podpořené kvalitní analýzou celého výzkumného projektu.

K formální stránce textu

Disertace je pečlivě zpracována, psána kultivovaným jazykem. Výkladu napomáhají funkčně zařazené grafy a tabulky.

Komentáře k textu a dotazy pro autorku (dotazy tučným písmem)

- Kapitola 2.9. Rozvoj vnímané akademické účinnosti se opírá především o zahraniční zdroje: jediná výjimka je spojena s programem instrumentálního obohacování (Málková). **Mohu poprosit autorku o vyjádření se k této skutečnosti? Jak vidí vztah VAÚ k formativnímu hodnocení ve školním prostředí?**
- V zájmu provázanosti teoretických východisek a empirického zkoumání by bylo, aby autorka stručně popsala stav problematiky ve školní psychologii a pedagogice středních škol, optimálně pak specificky u gymnázií, středních odborných škol a středních odborných učilišť. (Předpokládám, že bude konstatován slabý, možná mizivý zájem, zároveň však myslím, že tato informace do daného tématu patří). Obdobně – vzhledem k zaměření dotazníku na dva specifické předměty – by možná stálo za to (pro hlubší interpretace) stručně popsat specifiku těchto předmětů na střední škole (tzv. charakter předmětu, jak se zmiňuje autorka na s. 104).
- Soudím, že pro linku výkladu by bylo prospěšné, kdyby autorka v závěru teoretické části poskytla čtenářům shrnutí, z kterého by jasně vyplynula potřeba zaměření empirického zkoumání (tvorba nástroje).
- **Jak by bylo možné interpretovat výsledky zkoumání, které uvádějí vyšší VAÚ rozdílně v předmětech u gymnázií a jiných druhů škol (souhrn kapitoly, s. 88)? Tj. jak podle autorky vstupuje „do hry“ charakter jednotlivých typů škol (s. 102)?**
- **Jak bylo zajištěno, aby žáci nesměšovali „zajímavost obsahu“ se „způsoby výuky“? (s.97) Všimla jsem si, že na s. 109 autorka píše o subjektivně vnímaných způsobech výuky...**

Disertační práci Mgr. et Mgr. Jany Draberové považuji za velmi zdařilou. **Splňuje požadavky kladené na disertační práci**, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako **prospěla**. Na textu je znát, že se tématu věnuje dlouhodoběji, se zaujetím. Oceňuji pozitivně odborný vklad pro výzkum ve školní psychologii i pro diagnostickou činnost týkající se učení žáků středních škol.

